

KULTURRÅDET

Rapport förstudie hösten 2016

Arki-vera-arki-vunga

UNGAS DIGITALA KOMMUNIKATION OCH MINNEN

Pernilla Hjelt

ARKIV SÖRMLAND | ESKILSTUNA 2016

Innehåll

Inledning.....	3
Begrepp	3
Syfte och frågeställningar.....	4
Metod.....	4
Avgränsningar.....	5
Rapportöversikt.....	5
1. Unga sörmlänningar om sociala medier.....	6
1.1 Arbetsprocessen.....	6
Hantverkseleverna	6
Unga kvinnliga företagare	6
Föreningen och kommunen	7
1.2 Resultat.....	7
Vilka sociala medier använder de?.....	7
Hur ofta använder de sociala medier?	8
Varför använder de sociala medier?	8
Hur använder och upplever de sociala medier?.....	8
2. Tekniska möjligheter och projekt för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation	13
2.1 Arbetsprocessen.....	13
2.2 Resultat.....	13
Utifrån LDB Centrum	13
Utifrån Digifacket	15
Långtidsbevarande företag	16
Utifrån Stockholms läns museum.....	16
EU-projekt.....	16
3. Omvärldsbevakning av samtidsdokumenterande projekt	18
3.1 Arbetsprocessen.....	18
3.2 Resultat.....	18
Projekt med inriktning mot insamling av samtiden, utifrån DOSS höstmöte 2016	18
4. Arkivpedagogiskt möte.....	21
4.1 Arbetsprocessen.....	21
4.2 Resultatet	21
Vad skulle vara intressant att långtidsbevारा med tanke på ungas digitala kommunikation och minnen?.....	21
Hur kan vi göra materialet begripligt för eftervärlden?	21
Vad skulle vara en intressant fortsättning för projektet?	22

5. Juridiska frågor om teknik och insamling av digital kommunikation	23
5.1 Arbetsprocessen.....	23
6. Strategier för urval, insamling och långtidsbevarande av online-material	24
Strategier för långtidsbevarande	24
Strategier för insamling av digitala kulturarv	24
Fyra tillvägagångssätt för att ta beslut om långtidsbevarande av digitalt kulturarv	25
Identifikation	25
Juridiskt ramverk	26
Tillämpning av urvalskriterier	26
Beslut.....	26
Ställningstaganden inför framtiden – möjligheter och begränsningar	26
Utifrån Materialet.....	26
Utifrån tekniker och projekt för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation	27
Utifrån samtidsdokumenterande projekt	27
Utifrån mötet med Arkivstudenterna.....	27
Utifrån juridiska ställningstaganden.....	27
7. Avslutning	28
Referenser	30
Litteratur.....	30
Artiklar	30
Företagaren	30
SvD.....	30
Skolverket.....	30
Webbplatser	30

Inledning

Ungas liv kommer vara osynligt för framtida forskare om vi inte tar ansvar för att samla in från dem i vår samtid. Därför vill Arkiv Sörmland uppmärksamma ungas digitala kommunikation och minnen som ett sätt att närma sig de svårigheter som finns i dagsläget vad gäller att fånga de ungas vardagsliv. Traditionella arkivhandlingar ryms redan i Arkiv Sörmlands depåer. Här trängs företags produktionsritningar och föreningar minnesskrifter, gårdars bildarkiv och privatpersoners dagböcker och kärleksbrev för att nämna något. I dagsläget ser Arkiv Sörmland ett behov att öka representationen i arkivet för att förhindra att framtida arkivforskare annars kommer mötas av en likriktad bild av historien. Genom att fokusera på ungas digitala kommunikation och minnen vill vi även hitta vägar till andra underrepresenterade grupper men även öka medvetenheten bland unga om arkivets demokratiska möjligheter.

En utmaning i dag är samtidigt att ompröva vad som ska inrymmas i arkivet i framtiden med tanke på den snabba föråldring av tekniska hjälpmedel som sker och det faktum att digitala lösningar är sammanvävda med människors vardagsliv. Frågorna är många: det digitala kulturarvet odefinierat, långtidsbevarandet osäkert och de juridiska ställningstagandena snåriga.¹ 2016 startade Arkiv Sörmland ett projekt om digitalisering och bevarande av ungas digitala kommunikation, finansierat av Landstinget Sörmland och Kulturrådet, som bland annat ska försöka ge svar på de här frågorna.

Viljan att långtidsbevara vår digitala samtid är stark och Arkiv Sörmland står inte ensam inför att skapa urval och pröva bevarandenaspekter av det massiva digitala materialflödet. Som exempel kan nämnas Tekniska museets insamling som visas i utställningen *I'm alive – mobil teknik på liv och död*. Här berättar nyanlända om vilken betydelse deras smartphones och mobila internet betytt för dem under deras flykt. Stockholms länsmuseum är ett annat exempel, som i sitt projekt *Din Samtidsbild* låter en samling digitala fotografier växa i samma takt som Stockholms länsinvånare själva laddar upp bilder via deras hemsida. Ett exempel som ligger nära Arkiv Sörmlands verksamhetsområde är projektet *DigiFacket*, ett initiativ från Uppsala Universitet som skapar en infrastruktur för att samla in online-material från den svenska fackföreningsrörelsen, och som är ett samarbete med flera arkiv, bland annat Folkrorelsearkivet i Uppsala.²

I den här rapporten kommer jag att redogöra för den förstudie som gjorts på Arkiv Sörmland under hösten 2016. Förstudien startades av etnologen Jenny Alfredsson under augusti, därefter tog jag, Pernilla Hjelt, också etnolog, vid och har arbetat med projektet i tre månader. Här presenteras en materialinsamling, tekniska möjligheter för insamling av webbsidor och pågående projekt som berör urval, insamling och bevarandenaspekter, ett arkivpedagogiskt möte samt juridiska frågor som vi försökt få svar på. Avslutningsvis presenterar jag strategier för urval och långtidsbevarande av det digitala kulturarvet och några möjliga vägar som projektet kan ta framöver.

Begrepp

Genomgående använder vi oss av några begrepp i rapporten som kan vara intressant att definiera.

Digital kommunikation syftar på digitalt född kommunikation på sociala medier i multimodal form, det vill säga i form av olika kommunikationssätt: foton, text, ljud, video och tecken. Med **digitala minnen** menar vi i detta sammanhang all den livserfarenhet som kan finnas kring en människas digitala kommunikation.

¹ Jfr. UNESCO/PERSIST s. 5f & 7

² Digifacket, om projektet

Sociala medier kan ses som aktiviteter där social interaktion kombineras med teknologi och användarnas egenskapade innehåll³, en skillnad mot massmedier i stort då innehållet på sociala medier just skapas av dem som använder teknologin.

Långtidsbevarande av digital kommunikation handlar om att digitalt material skapas och sparas i format som gör det möjligt för människor i framtiden att ta del av materialet och förstå det. Aspekter som är viktiga i sammanhanget är att materialet ska gå att konvertera till nya format och lagringsmedia så att innehållet säkras.⁴

Syfte och frågeställningar

Projektet syftar på sikt till att uppnå en mer rättvis representation i arkivet samtidigt som vi vill öka ungas medvetenhet om arkivens demokratiska möjligheter. Förstudiens syfte har varit att skapa en strategi för långtidsbevarande av en digital kommunikationsväg med fokus på ungas digitala kommunikation och minnen, att undersöka digitalt långtidsbevarande av digital kommunikation och juridiska frågor som berör detta samt att hitta strategier för urval och bevarande.

Förstudien har gjorts utifrån fem ingångar.

- 1) Till att börja med har vi samlat in ett material för att ta reda på hur unga sörmlänningar i åldern 18 till 25 använder och upplever sociala medier. Utifrån materialet ska vi välja en kommunikationsväg som kan vara intressant att långtidsbevares.
 - Hur använder och upplever unga sörmlänningar i åldern 18 till 25 sociala medier?
- 2) Samtidigt har vi kartlagt några tekniska möjligheter och projekt för insamling och långtidsbevarande av digitalt material för att kunna matcha en teknik med det material vi vill bevara och få förståelse för hur andra tar sig an de här frågorna.
 - Vilka tekniska möjligheter finns för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation?
 - Hur tar sig andra projekt an frågor om insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation?
- 3) Vi gör även en omvärldsbevakning för att få förståelse för hur arkiv och museum jobbar med samtidsdokumentation i dag.
 - Vilka kunskaper och erfarenheter kan vi ha nytta av från andra samtidsdokumenterande projekt?
- 4) I samtal med arkivstudenter vill vi dels informera om projektet och dess problem och möjligheter, dels väcka tankar och diskussioner om vilka vägar projektet kan ta i framtiden.
 - Vad kan vara intressant för Arkiv Sörmland att långtidsbevares av ungas digitala kommunikation och minnen?
- 5) För att få kunskap om juridiska ställningstaganden i samband med insamling och långtidsbevarande har vi kontaktat jurister för att få guidning.
 - Vilka juridiska frågor bör vi ta ställning till för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation?

Metod

Vi har använt oss av kvalitativ metod i form av intervjuer, dagbok och frågelista. Intervjuerna har utförts semi-strukturerat för att kunna fånga samtalsämnen som uppkommer under intervjutillfället.

³

⁴ Jfr. Digisam (2014).

Samtliga intervjuer har spelats in och transkriberats och alla deltagare som intervjuats har även skrivit dagbok under en dag om sin användning och upplevelse av sociala medier. Övriga deltagare som skrivit dagbok kommer från samma fokusgrupp. Frågelistan utformades för att ge svar som motsvarar både dagboken och intervjuerna och skapades digitalt men skiljer sig från enkäter på så vis att deltagarna uppmanades att skriva långa svar.

I första hand har information sökts via sökmotorer på internet för att kartlägga tekniska möjligheter och hitta projekt som berör aktuella frågor. Vi har även deltagit på DOSS (dokumentation av samtida Sverige) höstmöte i Umeå där vi även presenterade projektet. Därefter föreläste vi om projektet på Södertörns högskola där studenter i Arkivvetenskap diskuterade projektet med oss och fick komma med synpunkter på hur projektet kan fortsätta.

Avgränsningar

Förstudien har gjorts med fokus på kvinnor, men ett fåtal män har deltagit, i åldern 18 till 25 år bosatta i eller med stark koppling till Sörmland. Vi har inte haft som ambition att kartlägga alla de tekniska möjligheter som finns för insamling och långtidsbevarande utan vill hitta några exempel för att få en ingång till området. Detsamma gäller projekt som berör insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation.

Rapportöversikt

Följande kapitel är uppdelade efter de fem ingångar som jag presenterat här ovan. **1. Unga sörmlänningar om sociala medier**, **2. Tekniska möjligheter och projekt för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation**, **3. Omvärldsbevakning av samtidsdokumenterande projekt**, **4. Arkivpedagogiskt möte** samt **5. Juridiska ställningstaganden**. I det sista kapitlet, **6. Strategier**, diskuterar jag några strategiska möjligheter för projektets fortsättning och beskriver sedan i **7. Avslutning** några vägar som projektet kan ta i nästa skede.

1. Unga sörmlänningar om sociala medier

1.1 Arbetsprocessen

I projektets början, som inleds i januari 2016, görs försök att skapa referensgrupper genom att kontakta gymnasieskolor i Sörmland, något som Jenny Alfredsson fortsatte med under, höstens förstudiens första månad. Fyra gymnasieskolor på olika orter kontaktas via mejl med bifogat brev om en önskan till samarbete. Då ingen av skolorna svarar görs försök till återkoppling men det ger inget resultat. Därför väljs en annan väg och genom en personlig kontakt får vi möjlighet att träffa en avgångsklass med hantverksinriktning i Eskilstuna, samtliga elever är kvinnor. Den geografiska spridning vi från början sökte försvinner i och med detta och en diskussion förs om vilka kriterier vi vill använda oss av för att skapa nya referensgrupper. Ett nytt fokus blir därmed unga kvinnliga företagare vilket vi kopplar till Arkiv Sörmlands inriktning mot företag.

Med utgångspunkt i dessa två fokusgrupper görs en plan för förstudien med målet att intervjua åtta elever och åtta företagare som ska väljas utifrån geografisk spridning, att de är kvinnor och arbetar med skönhet och hälsa som en koppling till hantverkseleverna. Samtidigt påbörjar jag arbetet med att utforma en frågelista⁵ som vi vill skicka ut till ca 75 unga sörmlänningar utifrån två fokusgrupper: en förening och kommunanställda i en sörmländsk kommun.

Här beskrivs arbetsprocessen med de fyra fokusgrupperna: Hantverkseleverna, Unga kvinnliga företagare, föreningen och kommunen.

Hantverkseleverna

Vi träffar endast ett fåtal av eleverna åt gången då de sällan har lektion samtidigt. Jenny Alfredsson har förberett en enkät som ska fungera som dagbok⁶ där eleverna skriver ner sin användning och upplevelser av sociala medier under en dag. Vi träffar eleverna vid några tillfällen, med en veckas mellanrum, för att dela ut enkäter, ta emot enkäter och boka in intervjuer. Eleverna är positiva till undersökningen och flera tackar ja till intervju, men eftersom detta sker i ett skede då Jenny snart ska lämna över projektet till mig bokas få intervjuer in med tanke på att jag ska göra det när jag börjar. I överlämningskedet uppstår svårigheter i kommunikationen med eleverna på grund av sjukdom vilket leder till att elever som tidigare var intresserade av att delta i intervju tackar nej och förtroendet för projektet kommer på kant. Jag får tillfälle att träffa klassen igen, och boka in en intervju.

En sökning görs på vuxenskolor för att skapa en ny referensgrupp. Jag får kontakt med en vuxenskola i Vingåker och skickar ett mejl med information om projektet till dem. Vi bestämmer att jag ska återkomma, men de kan inte ge garantier och har svårt att se några möjligheter att eleverna ska hinna vara med i projektet. Fokusgruppen hantverkselever träffas igen och jag får möjlighet att boka om intervjun. Vid samma tillfälle hör jag med en grupp elever om de i egenskap av UF-företagare vill vara med på intervju, och därmed har jag en till intervju inbokad.

Sammanfattningsvis blir det tre intervjuer med hantverksskolan.

Unga kvinnliga företagare

För att få kontakt med unga företagare kontakter Jenny Alfredsson Unga Företagare i Sörmland som avböjer medverkan, och försöker få kontakt med projektet UngDrive som inte svarar. Andra organisationer och företag som kontaktas är Almi Sörmland och Företagarna, som inte svarar på vår förfrågan. Även Företagsnätverket-Eskilstuna kontaktas via Facebook utan resultat.

Istället försöker vi nå företagare genom att använda söktjänster och webbsidor online, en metod jag återkommande använde i arbetet med att hitta företagare. Efter att ha läst en artikel som rankar

⁵ Se Frågelista, bilaga x

⁶ Se Digital dagbok, bilaga y

”Sveriges mest lovande unga företagare”⁷ kontaktas en företagare i Katrineholm och vi bokar in en intervju. Jenny har även sammanställt en lista över företagare som jag kontaktar och får svar från två företagare i Eskilstuna, en av dem intervjuar jag tidigt i processen.

Jag får möjlighet att träffa en företagare i Vingåker för intervju medan intervjun med företagaren i Katrineholm ställs in. Därefter har hon inte längre tid att ses. Jag återupptar kontakten med den andra företagaren i Eskilstuna som avböjer medverkan.

I en återkoppling med företagaren i Vingåker erbjuder hon sig att höra med vänner om de vill vara med i undersökningen, och på så vis ingå som en fokusgrupp, men det visar sig att intresset är lågt. Hittills har tre företag intervjuats varför fler sökningar görs trots att tiden är knapp. Flera företag som skulle vara intressanta för undersökningen kontaktas men få svarar. Jag väljer att kontakta en person med Sörmlandsanknytning som arbetar på en förening som är medlem hos Arkiv Sörmland. Hon tillhör på så vis ingen av fokusgrupperna men i intervjun visar det sig att kvinnan arbetar professionellt med bland annat författande, varför hon fungerade bra i fokusgruppen företagare.

Sammanfattningsvis blir det fyra intervjuer med företagare.

Föreningen och kommunen

Jag kontaktar Institutet för språk och folkminnen och får därmed även svar från Dialekt och ortnamnsarkivet i Göteborg. Med deras hjälp väljer jag att göra en digital frågelista i Google docs samt att ta hjälp för att få svarare eftersom det normalt kan vara en svår process. Även Folklivsarkivet i Lund ger oss kunskap om frågelisters beskaffenhet, bland annat rörande svararnas knappa tålmod inför en digital variant.

Då kommunikationen med hantverkseleverna försämras i överlämningskedet vill jag nå ytterligare fokusgrupper och väljer att utforma en frågelista. Unga sörmlänningar väljs utifrån en förening i Strängnäs som är medlem hos Arkiv Sörmland och en kommun i Sörmland där de anställda i åldern 18 till 25 får svara på listan. Båda är direkt positiva till medverkan.

I processen att skriva frågelistan stryks frågor i omgångar och andra omformuleras för att göra listan kort men med förhoppningen att den ska väcka lusten att berätta. I inledningen beskrivs projektet samt skillnaden mellan en enkät och en frågelista där svaren kan vara mer beskrivande och långa. Listan prövas flera gånger av kollegor och bekanta innan den skickas i pappersform på posten till föreningen som delar ut det till 25 medlemmar, alla kvinnor. Den digitala versionen skickas via mejl till personalchefen på kommunen som sedan vidarebefordrar den till anställda i rätt åldersgrupp.

Endast tre svarar på den digitala listan varför jag ber personalchefen skicka ut den en gång till. En förklaring till lågt deltagande i den digitala versionen kan vara den digitala listans utformning, att den var för lik en enkätundersökning som kräver korta svar.

Sammanfattningsvis får vi fyra svar från kommunen medan det från föreningen inkom 13 svar.

1.2 Resultat

Vilka sociala medier använder de?

Eleverna använder i första hand Snapchat, Facebook med Messenger och Instagram. Andra sociala medier är Youtube och bloggar. Företagarna använder framför allt Facebook men även Instagram i sitt företagande. Andra sociala medier som förekommer i företagssammanhang är Sound Cloud och digitala tidsskrifter. Privat använder företagarna också framför allt Instagram, Facebook med Messenger och Snapchat. I dagboken framkom det att Facebook, Instagram och Snapchat var de sociala medier som alla hade konton på. Nästan alla hade även Youtube och Kik, hälften hade även

⁷ Manns & Sund.

Twitter och Google+. Andra konton som nämndes var Tinder, Wattpad, Musical.ly, Vine, Whatsapp, Vent, Ask, Bloggar, Videofy Me, Jodel, Bloglovia, Hotmail och Viber.

Av frågelistsvaren framkom det att alla föreningsmedlemmar använde Facebook och Instagram, nästan alla använde även Snapchat och sms. E-post användes av många, därefter kom Youtube, Messenger och Twitter. Mindre använda var Kik, blogg, Google+ och chatt, någon använde även LinkedIn och Flashback. De kommunanställda använde också Facebook, Instagram, Youtube, e-posts och sms. Några använde även Snapchat och chatt medan LinkedIn, Reddit, Google+, Whatsapp och Flashback inte användes av så många.

Hur ofta använder de sociala medier?

Frågelistsvaren visar att en vanlig känsla är att de använder sociala medier alldeles för mycket, något som även bekräftas i intervjuerna. När frågelistsvararna skattar hur ofta de använder sociala medier svara en del att det är tio gånger på en dag, andra att det är tio gånger per media, några svarar tjugo till trettio gånger på en dag medan en del svarar att de använder sociala medier hela tiden, som "när jag inte sover". I dagböckerna är det några deltagare som efter över hundra delningar skriver osv. för att de tappat räkningen, det gäller framför allt Snapchat. Hur ofta deltagarna är ute på sociala medier skiljer sig åt, något som även förklaras och diskuteras i intervjuer och i dagboken. Många förhåller sig till hur ofta de använder sociala medier, något som jag kommer återkomma till.

Varför använder de sociala medier?

I intervjuerna framkommer det att de använder sociala medier för att det är roligt, för att de kan hålla kontakten med vänner, även de som de inte träffar så ofta, för att de är nyfikna att se vad andra gör samt att det finns något för alla. Andra orsaker som nämns är att det är enkelt och går snabbt, att det är ett roligt tidsfördriv men även att det kan vara svårt att vara utanför eftersom det kan skapa utanförskap. Det ses som ett sätt att hålla kontakten då fysiska möten blivit allt färre, och att sociala medier kan skapa "riktiga sociala ytor".

Valet av socialt media gjordes ofta för att vänner använde samma media. En negativ orsak som nämndes var att känna ett beroende av att se vad som hänt. Sociala medier används också för att det är ett enkelt sätt att sprida information i företagssammanhang.

Hur använder och upplever de sociala medier?

Facebook

Företagarna använder Facebooks tjänst där företag kan göra sina egna sidor. Där kan de kommunicera med kunder, lägga upp erbjudanden, information, tider och chatta med kunder och medarbetare via Messenger. Ett av företagen använde även Messenger för schemaläggning. Facebooksidan använde de till att lägga ut bilder från mässor de deltog i och skicka inbjudningar till event de anordnade men även för att sälja sin produkt. Facebooksidan kunde även fungera som anmälningplats för deltagare.

De fördelar som uttrycks med att använda Facebook i företaget är att det är lätt att använda som företagsgrupp då alla kan vara administratörer. Det ses även som ett stort media vilket gör att företagare med sina egna kontaktnät når ut till väldigt många potentiella kunder. För UF-företaget, som bestod av fyra kvinnor, innebar det en snabb spridning eftersom de har fyra nätverk, och väldigt drivande mammor. En annan fördel var att företagares personliga konton ofta är kopplade till företagssidan, vilket gör det möjligt för kunder att besöka deras personliga sidor och bilda sig en uppfattning om vilka de är.

En av deltagarna har inte något företag och därför heller ingen företagssida, men använder ändå Facebook för att marknadsföra event. Hon använder statusuppdateringar i första hand för att posta jobbrelaterade inbjudningar medan Messenger används för att kommunicera med vänner och familj.

Messenger har en stor inverkan i många av deltagarnas liv, det är där de kommunicerar med vänner och familj och tjänsten ses som mycket enkel och användarvänlig i förhållande till sms där ett telefonnummer krävs för att kommunicera medan det på Messenger endast krävs ett namn. Messenger ger ett större kontaktnät och en prat-lik kommunikation i förhållande till statusuppdateringar där deltagarna bara brukar kommentera varandra. Samtidigt beskrivs diskussioner som förs av andra i statusuppdateringar och några berättar även att de föredrar sms framför Messenger.

Facebook var det första sociala medie som hantverkseleverna använde, dels för att de ville göra som sina mammor som också hade Facebook, dels för att spela spel. En av deltagarna uttrycker att Facebook är ett medie för de vuxna och tror det kan bero på att det har funnits längre än Snapchat som hon ser som ett medie för unga. De vuxna hon har i sin närhet använder Facebook och Snapchat på helt andra sätt än hon och hennes vänner gör. Unga är mer lockade av bilder än text och därför mer intresserade av Snapchat än Facebook, tror hon, Snapchat har kanske därför blivit deras medie.

Snapchat

Hantverkseleverna använder Snapchat varje dag och ser en fördel med att bilderna försvinner efter några sekunder. En av företagarna beskrev mycket glädje kring appen som kan förvränga människors ansikten så att de ser ut som något annat. En fördel var att inte behöva vara snygg, att hon kände att hon kunde vara sig själv eftersom bilden inte sparas som på andra medier. Hon jämför med Instagram där hon gärna vill visa de finaste bilderna.

Instagram

UF-företagarna använde Instagram för att få fler följare och på så vis marknadsföra sin affärsidé. Fotona använde de även på Facebook, Instagram blev ett sekundärt val vad gäller kommunikationen med kunder som de kände skedde på Facebook.

Två av företagarna uttrycker negativa tankar om utseendefixering och psykisk stress och prestationsångest i förhållande till Instagram. En av dem har valt att försöka bryta normen hon känner finns där genom att i en ”tyst motståndshandling” posta bilder med helt andra motiv så som bilder på döda djur och blommor. Hon följer även andra konstnärer som istället för kroppsfixerade bilder postar kroppsbejakande bilder och förlag som publicerar citat, dikter och serier.

Youtube och bloggar

En av deltagarna lyfte särskilt Youtubers, de som videobloggar genom att ha egna kanaler. Många traditionella bloggare har i dag även en Youtubekanal berättar hon, och följer dem nu på Youtube istället för på bloggarna.

I stort sätt alla intervjuade har någon gång startat en blogg för att de inspirerats av andra bloggare men sedan slutat blogga då intresset eller orken avtagit. Några följer bloggar, livsstilsbloggar, där personer beskriver sina liv, bland annat nämns Blondinbella och Kenza. En av deltagarna har bloggat i ett projekt som hon och sju andra unga var med i och har i dag ambitionen att skriva i egna bloggar. Viljan att använda bloggformen i företaget finns hos en av företagarna som i framtiden vill starta en för att kunna marknadsföra sig själv och sin affärsidé.

Allt försvinner, ingenting försvinner

Bilderna som skickas i appen Snapchat förstörs efter några sekunder till skillnad från Facebook och Instagram där de bevaras tillsynes för alltid. Att det försvinner ses som något kul och en djupare betydelse ges av en deltagare som beskriver hur det ger henne en möjlighet att vara sig själv just eftersom bilden inte sparas. På Instagram vill hon till exempel visa sina finaste bilder. En annan deltagare tycker istället att det är lite tråkigt att bilderna på Snapchat förstörs eftersom hon då inte kan gå tillbaka och titta för att minnas. Hon sparar allt som hon lägger ut på sociala medier, och menar då foton i första hand. I stort sätt alla deltagare sparar just fotografier oavsett om de ligger kvar i telefonen, förs över till datorn eller hamnar på en hårddisk eller USB-sticka. Och bilder från Snapchat

går att spara, det är en ny tjänst där bilden kan sparas i telefonen innan den skickas iväg. Men två elever berättar även att bilderna kan sparas med en skärmdump om mottagaren till bilden är snabb.

Det finns även de som inte sparar, bland annat med förhållandet att ”det som ligger där ligger där”, det sparas ju redan i sitt sociala medie, och min fråga är ibland svår att förstå, att spara från sociala medier är inte något som deltagarna verkar ha funderat på. En deltagare som inte sparar något från sociala medier reflekterar över det här, att Facebook kan skicka notiser till sina användare om vad de gjort tidigare genom att sätta samman information från ens sida. Att allting ligger ute i vad som känns för evigt pratar deltagarna inte så mycket om i detta avseende, det verkar upplevas som något naturligt. Istället visar det sig att flödet av information har minnesbärande funktioner och i en intervju med fyra företagare utgår de från flödet när de berättar om vad de varit med om sedan de startade sitt företag. En gemensam minnesprocess påbörjas med utgångspunkt i det som de själva postat på sitt företags Facebooksida.

Förhållningssätt till det privata och det offentliga

I frågelistsvaren är det många som skriver att de vill vara privata på sociala medier, att de är försiktiga med vad de skriver och att det bara är vänner som ser deras konton. Andra svarar att de är offentliga, att hen inte har något att dölja, eller lägger ut offentligt efter humör. Kommunikationen skiljer sig mellan de olika medierna och många deltagare beskriver hur de anpassar sig till omgivningen, till de som är mottagare men även i förhållande till sina egna roller i olika sammanhang. Till exempel berättar en kvinna att hon kommunicerar på ett sätt på Snapchat med de närmsta vännerna, medan hon på Facebook anpassar sig för att inte skriva något opassande eftersom hennes släktingar finns där. Åsikter om vad som är okej att lägga ut blir synligt vad gäller fotografier, där tankar om att skyddas från otäckheter har stor betydelse, som att råda unga att inte posta bilder på sig själva eller välja fina foton på ett socialt media och vardagliga foton på ett annat.

En av deltagarna reflekterar mycket över det privata och offentliga, kanske då hon bedriver en professionell verksamhet i eget namn, och behöver använda sina egna kanaler på sociala medier för att nå ut med information om event som hon deltar i. Facebook och Instagram använder hon både privat och offentligt och tror att det är svårt att vara utanför sociala medier som företagare, även om det går att skapa nätverk utanför nätet. Deltagarna förhåller sig noga till vad som är privat och vad som är offentligt i sina roller som företagare. Statusarna på företagssidorna och det sättet de kommunicerar där är mer genomtänkt än privat kommunikation och riktar sig till kunderna. Kvinnorna i UF-företaget läser alltid allas inlägg innan de postar dem på sin sida, de vill ha koll så att texterna blir genomtänkta.

Föreställningar om vad som är att vara privat och offentlig kommer fram i deltagarnas berättelser om nätmobbing och näthat. En av deltagarna lyfter särskilt hur youtubers av vissa kan ses som offentliga personer eftersom deras kanaler kan ses av vem som helst i världen när de publiceras och att de får utstå mycket hot och hat i kommentarsfälten på grund av det. En del blir även förföljda på andra sociala medier av hatare, berättar hon. Andra deltagare tar upp liknande berättelser där de förklarar elaka kommentarer med förhållandet till offentlighet, att det inte känns så farligt när en inte kan se varandra i ögonen. En uppfattning är att sociala medier kan kännas ”hemliga” på så vis att det en skriver inte upplevs lika personligt, kanske för att mottagaren bara är ett namn. Samtidigt beskriver en deltagare att den starkaste känslan hon får på sociala medier är irritation, eftersom hon känner frustration när hon inte delar samma åsikter med dem vars diskussioner hon läser.

Att hålla distansen eller aldrig missa något

Att vara aktiv på sociala medier är inte en självklarhet för alla. En deltagare berättar att hon inte ser sig som en person som är aktiv med att dela på sociala medier och att känslan av ensamhet därför infinner sig ganska ofta. Hon förklarar att det inte är så många som pratar med henne på sociala medier heller. När hon får möjlighet att vara delaktig uppstår känslan av stolthet i att våga skriva en kommentar till exempel. Men hon känner stress över att hålla sig uppdaterad och det är väldigt lätt att hamna utanför

om man missar något och hon orkar inte vara delaktig i allt som sker. Därför väljer hon att hålla sig utanför, och känner sig stolt över det.

Upplevelsen att känna stress över att hålla sig ajour med vad som händer på sociala medier beskrivs även av andra deltagare, bland annat om vänner som inte kan sluta vara ute på till exempel Facebook när de umgås med vänner. En deltagare tycker även att människor inte umgås längre, och att en orsak kan vara att de känner att de måste hålla sig uppdaterade hela tiden. Egna upplevelser av detta kommer också fram i deltagarnas berättelser och många reflekterar över att de har använt eller använder sociala medier väldigt mycket varje dag. ”Så många gånger som jag är inne, så mycket uppdateras det ju inte”, är ett talande exempel från en av deltagarna. Ett begrepp som dyker upp är Fomo, Fear of missing out, som beskriver den rädsla många deltagare berättar om. Det kan handla om att hamna i ett jämförande tillstånd berättar en deltagare.

I deltagarnas berättelser visar sig även strategier för att hantera det eviga flödet, men även för att hantera starka negativa känslor av stress och prestationsångest som uppstår i förhållande till det som blir synligt på sociala medier. Exempel som ger deltagare stress och prestationsångest är att se andra som lyckats med publiceringar, som har föremål de eftertraktar, som har en livssituation eller en kropp som de vill ha. De möts av det i privatlivet men även i företagssammanhang där de kan jämföra sig med andra i samma yrkeskategori. I sammanhanget nämns Instagram där fotografier väcker starka känslor, dels i hälsosammanhang där det förekommer kroppsfixerade foton med fokus på vältränade kroppar, dels i andra sammanhang som upplevs uttrycka en osund norm.

Det som kan ge prestationsångest ses även med kritisk blick och deltagare berättar hur de hanterar intrycken genom att distansera sig på olika sätt. Ett sätt kan vara att sluta använda de sociala medier som ger ångest och oro, och ett annat sätt kan vara att hela tiden försöka göra sig medveten om vilka sammanhang man vill ingå i och välja bort andra. Att kunna hålla distansen upplevs glädjefullt av en deltagare som i dag förhåller sig på ett annat sätt till samma bilder som tidigare skapade ångest. Förut ville hon vara som dem, i dag tycker hon att det är synd att det är så viktigt för dessa unga kvinnor att visa upp sig så som hon tycker att de gör på Instagram. Men att behålla distansen är en svår uppgift eftersom sociala medier alltid finns nära till hands, de kräver att deltagarna förhåller sig till dem. Att inte lägga energi på dem kräver energi.

Analogt och digitalt

Några deltagare reflekterar över skillnaden mellan att ha ett analogt och ett digitalt möte, där de analoga ”verkliga” mötena ges ett högre värde medan de digitala kan ses som smarta och roliga. De analoga mötena ger djupare samtal och det är lättare att kommunicera öga mot öga än digitalt, även i företagssammanhang. En av deltagarna är orolig över hur människor börjat kommunicera på ett annat sätt på grund av sociala medier, med fokus på vad de gör och att det är viktigt att ha en åsikt.

Samtidigt kan de nå ut till väldigt många på sociala medier, Facebookinlägg ses bland annat som flygblad, och kan då möta människor som de annars kanske inte hade nått. De flesta kommunicerar i första hand med vänner, familj och kollegor och mer sällan med personer de inte har en relation till sedan tidigare. Det kan bli som en förlängning av det sociala livet som följer med människor i deras mer ensamma stunder, som när de inte kan följa med på en fest eller önskar att de var i en annan situation i livet. Hur som helst kan sociala medier inte ses som ett fenomen fränkopplat det analoga livet, vardagslivet och allt vad det innebär av mänsklig aktivitet, väntan, interaktion eller ensamhet.

*Sammanfattningsvis kan man säga att Facebook, Instagram och Snapchat är de sociala medier som är mest populära vilket stämmer överens med Iis (Internetstiftelsen i Sverige) undersökning om **Svenskarna och sociala medier 2016**⁸ men att de använder väldigt många olika sociala medier.*

⁸ Iis, Svenskarna och sociala medier 2016.

Facebook används som marknadsföringsplats, kontaktyta både privat och för företagare där Messenger spelar en stor roll. Messenger ses som ett lika enkelt verktyg som Facebook och har en stor inverkan på deltagarnas liv. Ett intressant resultat är att samma sociala medier kan användas väldigt olika av olika åldersgrupper.

I en jämförelse mellan Facebook och Snapchat visar det sig även att det kan vara enklare att vara sig själv på Snapchat än andra sociala medier då bilderna försvinner och inte sparas "för alltid" som på andra medier. Många användare förhåller sig till att allting är kvar genom att de ser det som något självklart. De flesta sparar fotografier från sociala medier, men inte så mycket annat. Flöden på Facebook har minnesbärande funktioner.

Alla förhåller sig till det privata och offentliga när de är ute på sociala medier, de flesta vill vara ganska privata. Företagarna är medvetna om att deras roller som företagare kräver större försiktighet i sociala medier. En tolkning som framkommer är även att näthat uppstår då sociala medier känns anonymt och människor som användare möter upplevs som offentliga.

Att vara utanför sociala medier upplevs som något omöjligt som skulle skapa ensamhet och utanförskap vilket också bekräftas av en deltagare. Många deltagare beskriver ett slags beroende som människor får att hålla sig uppdaterade av vad som händer på sociala medier. De upplever även att sociala medier kan skapa stress och prestationsångest vilket de med olika strategier försöker förhålla sig till och motverka.

Ett analogt möte värderas högt av deltagarna både privat och i företagssammanhang även om sociala medier av många ses som något roligt och smart att använda.

2. Tekniska möjligheter och projekt för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation

2.1 Arbetsprocessen

I projektets inledningsskede har Annika Bergsland kontakt med Jenny Jansson på Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala, en kontakt som vi senare återkommer till. Samma sak gäller Örjan Simonsson från Folkrorelsearkivet i Uppsala som visar intresse av att samarbeta kring digitalisering av ungas kommunikation.

Jenny Alfredsson hittar LDB Centrum (Långsiktigt digitalt bevarande) och genom deras hemsida får vi information om flera olika lösningar på digitalt bevarande men även på insamlingsmöjligheter och projekt som pågår eller nyligen avslutats. Genom deras hemsida når vi även företag som både samlar in och bevarar webbaserat material. Jenny Alfredsson har även sedan tidigare vetskap om Humlab, på Umeå Universitet, som bedriver forskning och undervisning inom ämnet digital humaniora.⁹ Via deras hemsida hittar jag projekt som dels berör människors liv med det digitala, dels berör tekniska innovationer och samarbeten. Men de befinner sig långt från sökkriterierna och jag går vidare i min sökning och genom ett uppslag från Jenny Alfredsson hittar jag DigiFacket som projektleds av Jenny Jansson på Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala. Vi kontakter dem vilket leder till ett möte på ABM i Uppsala den 15 december där vi diskuterar möjligheten till ett samarbete mellan Uppsala universitet, Södertörns högskola, Folkrorelsearkivet i Uppsala och Arkiv Sörmland, dels för att utveckla en infrastruktur, dels för att få ett kunskapsutbyte.

De flesta träffar har jag sedan fått genom att söka mig fram via söktjänster och genom att följa länkar på sidor som varit av intresse och upprättat listor som jag sedan gått igenom. Vi kontakter även LDB Centrum och får ytterligare information om vilka tekniker som brukar användas för insamling av sociala medier. De hjälper oss även gärna i fortsättningen av projektet.

En svårighet har varit att värdera sökträffar, vilket över tid har blivit allt lättare då sökningar efter hand genererar en viss kunskap om vilka tekniker och projekt som är intressanta utifrån sin trovärdighet hos aktörer av dignitet inom kulturarvs- och bevarandesfären.

Resultatet är upplagt utifrån vad vi fått för kunskap från LDB Centrum, utifrån projektet DigiFacket, , utifrån långtidsbevarande företag samt utifrån projekt som vi tycker är intressanta att följa och några EU-projekt.

2.2 Resultat

Utifrån LDB Centrum

I januari 2004 startade projektet Långsiktigt Digitalt Bevarande (LDB) som ett samarbete mellan Riksarkivet och Luleå tekniska högskola. Arkivutredningen ”Arkiv för alla” föreslog också ett sådant samarbete för att kunna få fram tekniska lösningar för långsiktigt bevarande av digital information. När projektet tog slut bildades LDB Centrum¹⁰ som har i uppdrag att tillhandahålla metoder för digitalt bevarande men även att erbjuda ”en praktiskt inriktad forsknings- och utvecklingsmiljö för samverkan, problemlösning och långsiktig kompetensutveckling” till bland annat kommuner och privata sektorn.¹¹ Genom LDB Centrum pågår flera projekt för digitalt bevarande, bland annat CAST som samlar in webbplatser.¹²

⁹ Humlab, Om oss.

¹⁰ LDB Centrum, Bakgrund.

¹¹ LDB Centrum, Om oss.

¹² LDB Centrum, Pågående projekt.

Heritrix, OpenWayback och WARC

LDB-Centrum informerar att två liknande tekniska lösningar, som alla bygger på open source, brukar användas för att samla och bevara digital kommunikation. Dels Heritrix webbcrawler¹³, formatet WARC och OpenWayback som sparar en ”löst kopplad” samling av webbplatser. Dels HTTrack Website Copier som istället sparar webbplatsen i en hierarkisk katalogstruktur och som inte kräver något tekniskt kunnande. Vanligtvis används det första alternativet som stöds av IIPC (International Internet Preservation Consortium).¹⁴ Heritrix webbcrawler skapades 2004 i ett samarbete mellan de nordiska nationalbiblioteken och Internet Archive och kan samla in allt från nätet. Webb crawling-verktyg i allmänhet kräver egentligen inte något tekniskt kunnande för att användas, vilket skiljer Heritrix från de enkla varianterna då den kräver tekniskt kunnande. Å andra sidan är den anpassad för långtidsbevarande till skillnad från andra webbcrawlers. Den används även frekvent av större aktörer varför det finns både kunskap och vilja att fortsätta utveckla och använda Heritrix framöver.¹⁵ Heritrix använder filformatet WARC som sammanfogar digitala objekt till en datafil. Detta innebär en enklare hantering och gör även bevarandet mer hanterbart. De sammanfogade filerna i WARC behåller samtidigt sitt ursprungsformat.¹⁶ För att tillgängliggöra materialet kan mjukvaran Wayback Machine, som utvecklats av IIPC, användas. Genom en sökmotor får användare tillgång till de insamlade webbsidorna.¹⁷

IIPC (International Internet Preservation Consortium)

Sedan 2003 då IIPC startade har de varit en ledande organisation för bevarandefrågor om det digitala. Bakom Heritrix webbcrawler samt WARC:s arkivstandard och analytiska verktyg ligger deras arbetsgrupper. Tillsammans skapar de internationella standardverktyg för *webbarkivering*, en process där data som publicerats online samlas in och bevaras för att göra det tillgängligt för forskare i framtiden.¹⁸ IIPC är en internationell medlemsorganisation och samlar 25 länder, från Sverige är Kungliga Biblioteket (KB) medlem.

Kulturarw3

Kungliga biblioteket har sedan 1997, då projektet Kulturarw³ startade, samlat in och bevarat ögonblicksbilder från svenska webbsidor, ett webbarkiv som redan innehåller 1,7 miljarder objekt. På grund av vissa lagar nås webbarkivet endast via datorer i Kungliga Biblioteket och i nuläget väntar projektet på att uppgradera teknik, format och organisation.¹⁹

Internet Archive och WaybackMachine

År 1996 bildades Internet Archive i San Francisco för att samla in webbsidor till ett webb-bibliotek. I dag erbjuder de såväl forskare som civilsamhället tillgång till materialet som förutom webbsidor består av text, ljud och rörlig bild samt programvara.²⁰ På deras hemsida når man flera olika arkiv, bland annat webbsidor genom en sökmotor som de kallar WaybackMachine.²¹ Gruppen som ligger bakom Internet Archive och många av deras projekt har även en blogg där de fungerar som en hjälpande hand med service för åtkomst och insamling av webbaserat kulturarv.²²

¹³ En webbcrawler är ett dataprogram eller en sökmotor som automatiskt samlar webbsidors innehåll. För mer information se LDB Centrum, Att samla in webbsidor.

¹⁴ Mejlkonversation & LDB Centrum, Webb crawling-verktyg.

¹⁵ LDB Centrum, Webb crawling-verktyg.

¹⁶ LDB Centrum, Om filformatet WARC.

¹⁷ LDB Centrum, Om filformatet WARC & Internet Archive, WaybackMachine.

¹⁸ IIPC, About IIPC.

¹⁹ Kungliga biblioteket (KB), Svenska webbsidor – Kulturarw³.

²⁰ Internet Archive, About the Internet Archives.

²¹ Internet Archive, WaybackMachine.

²² Archive-IT, Blogg.

CAST och företaget Preserva AB

CAST står för Collagorative Archiving Services Testbed och är ”en mjukvara för att samla in, analysera och paketera webbplatser för leverans till ett digitalt arkiv”.²³ För att använda verktyget behövs inget program då Heritrix samlar in materialet från nätet. Efter insamling analyserar programmet materialet och kontrollerar om det bland annat mot ett antivirusprogram innan all information samlas i en rapport till kunden. En utvärdering görs i samråd med Preserva och därefter görs inställningar för att insamlingen ska fungera för långtidsbevaring. När insamlingen är klar paketeras filerna och kan därefter antingen mellanlagras hos kunden eller skickas för långtidsbevaring hos en arkivmyndighet.²⁴ För den som är intresserad av CAST övergripande systemarkitektur finns mer information på LDB Centrums hemsida.²⁵

Sedan 2012 är det företaget Preserva AB som äger rättigheterna till CAST, och personerna bakom företaget arbetar eller har arbetat inom LDB Centrum och varit med att utveckla det här verktyget för bevarande av hemsidor.²⁶ Preserva erbjuder bevarande av webbsidor, mellanlagring av digitalt material och har även andra tjänster i form av konsultation, utbildning, systemutveckling och programmering för att nämna något.²⁷ Tjänsten att bevara webbsidor är ett samarbete med Riksarkivet och är förenlig med internationella standarder. Möjligheten finns att genom att skapa en insamlingsprofil också bestämma vad som ska ingå i det arkiv av webbsidor som vi vill bevara. Profilen går sedan att modifiera. Preserva gör insamlingen som sedan läggs upp i en molntjänst varefter vi själva väljer om vi vill överföra arkivet till en egen lagringsplats eller låta Preserva lagra arkivet. Om det senaste blir vårt val kan vi nå arkivet genom att logga in online och behöver inte någon programvara. Materialet lagras i Sverige på servrar här och tjänsten är utvecklad för svenskt regelverk och förhållanden.²⁸

Utifrån Digifacket

På statsvetenskapliga institutionen i Uppsala arbetar just nu Jenny Jansson och Katrin Uba med projektet DigiFacket för att hitta en hållbar lösning på insamlingsarbetet av fackföreningsrörelsen i Sverige. I dag arkiveras endast en mycket liten del av det material som produceras online på hemsidor, bloggar, Facebook och andra sociala medier samtidigt som organisationerna under de senaste 25 åren kommit att lämna in allt mindre material. I projektet skapar Jenny Jansson och Katrin Uba ett program som på ett enkelt sätt på givna klockslag gör utdrag från fackens olika ”hemsidor, offentliga Facebook-grupper, Twitter-konton, Youtube, Instagram” samt från utvalda bloggar. Materialet lagras och indexerar automatiskt av ett program för textanalys för att göra forskningen via databasen smidig för användarna. Projektet samarbetar med Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), Folkrorelsearkivet i Uppsala, Föreningsarkivet i Östersund och TAM-arkivet och databasen överlämnas till Arbetarrörelsens arkiv och TAM-arkivet när den är klar.²⁹

NetarchiveSuites

För att bevara och arkivera hemsidor använder de NetarchiveSuite³⁰ som utvecklades i Köpenhamn av Kungliga biblioteket (KB) och Stats- och Universitetsbiblioteket (SB) och som sedan 2005 samlat in webbsidor. NetarchiveSuites primära funktion är att planera, schemalägga och hämta allt, från en hel nations domän till specifika hemsidor eller utvalda tidpunkter, från webben och är uppbyggd kring Heritrix webbcrawler.³¹

²³ LDB Centrum, Om CAST.

²⁴ LDB Centrum, Nyttan av Cast.

²⁵ LDB Centrum, CAST Arkitektur.

²⁶ LDB Centrum, CAST i ny ägo.

²⁷ Preserva: Bevarande av webb, : Arkivsystem, : Övriga tjänster.

²⁸ Preserva, Bevarande av webb.

²⁹ DigiFacket, om projektet.

³⁰ Fackföreningsrörelsens digitala omvandling, Nyheter 7 juli 2016.

³¹ NetarchiveSuite.

Under mötet i Uppsala den 15 december berättar Jenny Jansson svårigheter med att samla in från framför allt Facebook som hela tiden programmeras om för att motverka just nedladdning av deras sidor. De problem som även uppstår på sikt vad gäller insamling av webbsidor är att tekniken successivt förändras, alltså att sidornas uppbyggnad görs på nya sätt vilket försvårar insamlingen och ställer krav på att programvaran som gör insamlingen också hela tiden kan utvecklas.

Långtidsbevarande företag

Företag som bland annat erbjuder arkivering av digitala material är Formpipe från ECM³² och Fortlax i Umeå.³³ Ett sätt att följa utvecklingen inom området långtidsbevaring är att titta på ett pågående pilotprojekt som görs i samarbete mellan Digisam och SUNET (Swedish University Computer Network).³⁴ I projektet ska de hitta gemensamma lösningar för hur ABMK (Arkiv, Bibliotek, Museer och Kulturmiljö) ska hantera långtidslagring.³⁵

En möjlighet är även att kontakta företaget Crisma som arbetar som konsulter inom just det här området och som kan guida Arkiv Sörmland genom hela processen från insamling till långtidsbevarande.

Utifrån Stockholms läns museum

Bilder för framtiden

Med stöd från Kulturrådet undersökte fotografen och bildantikvarien Elisabeth Boogh från Stockholms läns museum och fotografen och intendenten Merja Diaz från Malmö Museer hur ”den digitala utvecklingen påverkar den fotografiska bilden och museernas insamlingsarbete”. Detta resulterade i rapporten *Bilder för framtiden* (2012) som finns att hämta på deras hemsida.³⁶

Samtidsbild

På Stockholms läns museum pågår en satsning för att närma sig frågor som berör insamling och bevarande av digitalt födda fotografier genom projektet Samtidsbild. Genom ett insamlingsystem som finns tillgängligt via deras hemsida uppmanas länsinvånarna att ladda upp sina egna fotografier så att de sparas på museet till ett stort länstäckande bildarkiv. Systemet bygger på en open source-programvara som heter Collective Access och har utvecklats tillsammans med Murberget och Läns museet Västernorrland.³⁷

Samla social digital fotografi

Nästa år, 2017, startar en stor insamling i ett samarbete mellan Nordiska museet, Stockholms läns museum, Finlands fotografiska museum och Aalborgs stadsarkiv. Projektets fokus ligger på förutsättningarna för att samla in digitala fotografier från sociala medier snarare än fotografiernas identitetsskapande roll varför det kan vara angeläget att följa deras utveckling under de närmsta åren. De kommer pröva olika metoder för hur arkiv och museer kan samla in fotografier från sociala medier och författa rekommendationer för både insamling och förmedling så att andra kulturarvsaktörer ska kunna ta del av deras förvärvade kunskaper.³⁸

EU-projekt

NeDiMAH

Förkortningen står för Network for Digital Methods in the Arts and Humanities och var ett EU-finansierat projekt, bland annat från Vetenskapsrådet i Sverige, som arbetade med att bygga nätverk

³² Formpipe, Om Formpipe.

³³ Fortlax, Fortlax tjänster.

³⁴ SUNET, Om SUNET.

³⁵ Digisam, Pilotprojekt om lagring.

³⁶ Stockholms läns museum, Bilder för framtiden.

³⁷ Stockholms läns museum, Samtidsbild.

³⁸ Stockholms läns museum, Samla sociala digitala fotografier.

mellan forskare i Europa kring digitala metoder.³⁹ Arbetsgrupper träffades under några år för att hålla workshops. Ifrån dessa träffar finns publikationer att läsa på deras hemsida.⁴⁰ Projektet avslutades 2015 och i samband med det sista nätverksevenet summerades deras arbete i en omfattande borschyr, *Beyond the digital humanities* (2015).⁴¹

DARIAH och CLARIN, CLARIN ERIC och SWE CLARIN

NeDiMAH hade även haft ett samarbete med två andra EU-projekt, DARIAH och CLARIN, som båda är inriktade på infrastruktur vad gäller e-forskning.⁴² DARIAH (Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities) erbjuder ett nätverk där medlemmarna i sin tur kan erbjuda varandra digitala verktyg och kunskap inom fältet.⁴³ Medlemmarna är alltså länder eller mellanstatliga organisationer, Sverige är inte medlem, men institutioner från länder som inte är medlemmar kan vara med som samarbetspartners. I Sverige har Lunds universitet gått med som samarbetspartner.⁴⁴ Genom CLARIN (European Research infrastructure for Language Resources and Technology) kan forskare enkelt få tillgång till digitala språkdata, både i skrift och tal men även multimodalt.⁴⁵ De erbjuder även verktyg att använda i förhållande till digitala språkdata för att till exempel utforska och analysera dem i olika syften.⁴⁶ Denna typ av infrastruktur finns i sju europeiska länder som genom CLARIN ERIC (European Research Infrastructure Consortium) kan samverka. Just nu utvecklas SWE-CLARIN via Digisam, som har beviljats medel från Vetenskapsrådet, för att tillgängliggöra språkresurser och digitala hjälpmedel till framför allt forskarsamhället. Med SWE-CLARIN vill de skapa en brygga mellan kulturarvsinstitutionerna och forskarna.⁴⁷

Sammanfattningsvis finns flera intressanta möjligheter till att samla in digitalt material, dels genom företaget Preserva, dels genom programvara som bygger på open source. Flera möjligheter till råd och stöd i det fortsatta arbetet finns, dels genom kontakt med LDB Centrum och IIPC, dels genom samarbetet med DigiFacket och Uppsala universitet, Södertörns Högskola och Folk Rörelsearkivet i Uppsala. Möjligheten till långtidsbevaring behöver utforskas ytterligare för att hitta en bra lösning för Arkiv Sörmland.

³⁹ HumLAB, NeDiMAH.

⁴⁰ NeDiMAH, Workgroups.

⁴¹ NeDiMAH, Welcome to NeDiMAH.

⁴² NeDiMAH, Welcome to NeDiMAH.

⁴³ DARIAH-EU.

⁴⁴ DARIAH-EU, Sweden.

⁴⁵ Med multimodal menas "hur andra resurser än tal och skrift används för att skapa betydelse, till exempel bilder och ljud." Se Skolverket, Multimodal teori stärker elevers meningsskapande.

⁴⁶ CLARIN in a nutshell.

⁴⁷ Digisam, SWE-CLARIN.

3. Omvärldsbevakning av samtidsdokumenterande projekt

3.1 Arbetsprocessen

Annika deltar på konferensen *Digitala samlingar – för ett öppnare Norden* i Helsingfors för att ta reda på vad som görs i de nordiska länderna och uppmärksammar bland annat projektet om insamling av digitala fotografier i samarbete mellan Nordiska Museet, Stockholms läns museum, Helsingfors fotografiska museum och Aalborgs stadsarkiv som jag nämnde i förra avsnittet.

Onsdagen och torsdagen den 23 och 24 november deltog jag på DOSS (Dokumentation av samtida Sverige) höstmöte i Umeå. Temat för mötet var *Vem äger framtiden? Vem äger historien? Samtidsdokumentation och det demokratiska samtalet*. Vi var runt femtio deltagare, främst från museisektorn men även från några arkiv i landet. Under torsdagen presenterade jag projektet med tonvikt på materialinsamlingen och aspekter som jag tycker är viktiga att ta i beaktning över i en kommande insamling. Efter mötet har jag kunnat reflektera över innehållet i konferensen och vad som kan vara intressant för projektet framöver.

Här presenterar jag några av de föreläsningar som jag tog del av och visar hur projektet om ungas digitala kommunikation och minnen kan inspireras av deras metoder och teman.

3.2 Resultat

Projekt med inriktning mot insamling av samtiden, utifrån DOSS höstmöte 2016

Vikten av att berätta flera berättelser

Frilanscuratorn och museologen Danielle Kuijten belyser i sin presentation *Collecting social objects* vikten av att framställa flera berättelser och visar hur motsatsen skapar missförstånd och identitetsförvirring. Ett exempel på detta ges i en annan presentation, av kulturgeografen Cecilia Bygdell från Upplandsmuseet, om *Äldre på landsbygden – en resurs att räkna med?* där fördomar och normerande berättelser om äldre synliggörs och punkteras. Stora berättelser, till exempel om äldres situation, kan nyanseras och ifrågasättas med hjälp av samtidsdokumentation då verkligheten ofta visar en mycket mer nyanserad bild med de livsberättelser som kommer fram. På samma sätt kan en insamling av ungas upplevelser och erfarenheter av sociala medier och det digitala samhället ge en rättvisare bild av hur det är att vara ung i dag.

Även utställningspedagogen Anja Petersen berör vikten av att berätta flera berättelser genom att applicera ett normkritiskt perspektiv på stora berättelser som ständigt upprepas. Genom detta perspektiv får hon syn på vad som inte sägs, vilka människors livsberättelser som får stå till vika. Hon visar i sin presentation om *Normkritiska perspektiv på lokalhistoria* hur hon genom att diskutera dessa stora berättelser med grupper av människor även når andra perspektiv på historien, då människor, med sina erfarenheter, kunde ge kunskap och perspektiv som var svåra att få på annat sätt. Det visar sig även att olika samhällsgrupper reagerar på olika saker, vilket kan ses som en tillgång i ett normkritiskt perspektiv då det ger en möjlighet att bredda förståelsen av det historiska, även om dessa individer lever i vår samtid. Arkiv Sörmland kan sägas använda ett normkritiskt perspektiv med det här projektet om ungas digitala kommunikation och minnen eftersom de utgår från den norm som arkivet i dag står för och utifrån detta försöker lyfta in andra livsberättelser.

Sociala medier som metod

2015 års samtidsdokumentation presenterades, *Inland*, ett samarbete mellan fyra museer, Jamtli, Murberget, Norrbottens museum och Västerbottens museum och gjordes i dokumentärfotografen Sune Jonssons anda. Det var ett dokumentationsprojekt om människors liv på landsbygden och ämnet berörde och engagerar många. I projektet skapade de bland annat diskussioner med allmänheten, dels analogt genom träffar, dels digitalt på en hemsida och sociala medier. Deltagare kunde genom hemsidan beskriva sina tankar och erfarenheter utifrån olika teman eller dela med sig av fotografier

genom att märka dem med hashtag (#) på Instagram. Tyvärr var det inte så mycket aktivitet på hemsidan som de hoppats men på deras Facebooksida var deltagandet betydligt högre.

Ett annat projekt där sociala medier spelat en stor roll är **Umeå hardcore arkiv**. Arkivarien Karin Holmgren och etnologen Susanne Odell från Folkrörelsearkivet i Västerbotten berättade om hur det gick till när de samlade in material från en rörelse som, liksom många andra rörelser, inte liknar traditionella föreningar och därför är svårare att greppa för ett arkiv. De skapade en Facebooksida som blev en viktig plats att möta deltagare som där bland annat kunde ge tips på andra personer inom den här rörelsen och på material som de ville samla in. För att tillgängliggöra arkivet skapade de sedan en hemsida där de la upp materialet som förutom intervjuer bestod av runt 300 filmer och 1000 fotografier. I efterhand vill de upplysa om svårigheterna med att använda en hemsida eftersom det ställer stora krav på upphovsrättsliga frågor och behöver en budget för underhåll för att kunna fungera i ett långsiktigt perspektiv. Vill vi använda sociala medier i projektet kan det vara en god idé att skapa en Facebooksida istället för en hemsida då de kan vara svårare för oss att ha nytta av, dels för att det kan antas ta mer tid att etablera dem, dels för att Facebook är ett så vardagligt media som de allra flesta använder.

Danielle Kuijten berättade om ett av deras många projekt som handlade om att involvera unga och deras plats i samhället. Då tog de hjälp av ungdomarnas *pocket archive*, alltså mobiltelefoner, som alla använder för att dokumentera sina liv. Bland annat fick de tillstånd av några unga deltagare att logga in på deras olika konton på sociala medier, vilket skapade en diskussion om etiska frågor kring hur de skulle förhålla sig till innehållet och hur de skulle ställa ut det i museisammanhang. Det här exemplet är intressant för projektet då det vore spännande att ta hjälp av unga i insamlingsarbetet. En annan aspekt av det här exemplet är att det krävs tillstånd från användaren för att få samla in från deras konton på sociala medier. Här kan en etisk diskussion vara viktig för att användare ska känna sig trygga att låta oss samla in deras material men även för att se vilka personers integritet vi behöver skydda i en insamling.

Att möta människor där de är

Danielle Kuijten berättade om några olika projekt hon arbetat med där de skapat arkiv om en stadsdel i utkanten av Amsterdam. I stadsdelen arbetade de mycket med att samla in ett material tillsammans med invånarna, de diskuterade till exempel med dem vad de själva tyckte var viktigt att bevara från deras sammanhang och historia och utgick ofta ifrån teman som framkommit i diskussioner med dem.

Även arkivarien Jonas Sandström från Folkrörelsearkivet i Uppsala berättar om plats specifikt engagemang i sin presentation **Välkommen till Gottsunda, berättelser från en bygd i förändring**. Projektet har gjorts i stadsdelen Gottsunda tillsammans med invånarna, bland annat genom att anordna skivarcaféer och skrivartävlingar men även på sådant sätt att unga har fått samla in berättelser från andra. Det skulle vara intressant att använda några av de här metoderna i framtiden, att bjuda in till diskussion, ta tillvara teman som framkommer och involvera unga i insamlingsarbetet. En annan metod som skulle vara givande är att anordna skrivruppgifter för skolklasser och att hålla en skrivtävling för unga utifrån teman som uppkommit i diskussioner med dem.

Ett annat sätt att förhålla sig till plats är att som etnologen Kalle Ström hela tiden röra sig på de platser som fokusgrupper befinner sig på. I projektet **Dokumentation Flen**, som är en del av ett större projekt om Sveriges roll i flyktingsammanhang under 1900-talet som leds av Diana Chafik på **Sörmlands museum**, har Kalle på detta sätt träffat personer i Flen utifrån tre teman, det officiella mottagandet, det inofficiella mottagandet och människor på flykt. Genom att vara på plats har han dels fått en plats specifik uppfattning om människors situation, dels fått göra 33 intervjuer, och på så vis använt en viktig metod för att nå människors berättelser. För ett projekt som vårt kan det vara en idé att förhålla

sig på samma sätt fast digitalt och försöka röra sig där fokusgrupper rör sig viralt och kanske även föra diskussioner med dem på nätet.⁴⁸

I Malmö har journalisten och aktivisten Parvin Ardalán arbetat med projektet *Women Making Herstory*, om att berätta kvinnliga immigranternas historia under de gångna 100 åren. På höstmötet berättade hon om insamlingsarbetet och belyste särskilt vikten av att vara på plats i de kvinnor de intresserar sig för sammanhang, att engagera dem i arbetet och göra dem delaktiga. Att skriva kvinnors historia, som sällan synliggörs, berättar Parvin är en process som måste fortsätta och inte stanna vid en utställning. Genom att vara på plats får vi även kunskap om de sammanhang som vi samlar från, och eftersom alla är olika behöver metoden för att samla in vara öppen, alla pratar kanske inte samma språk, vissa vill inte bli intervjuade men kan vilja vara delaktiga ändå. Människor kan själva få bestämma hur de vill vara delaktiga. En annan lärdom som jag tycker är viktig att ta med sig från projektet är att låta immigrationstemat vara en ram, medans fokus i en insamling kan handla om aspekter i individens liv. På så vis får vi möjlighet att fånga deras livsvärldar med en friare utgångspunkt och låser inte fast deras liv i en specifik roll. Samtidigt är ramen mycket viktig eftersom den är det stora sammanhang som alla dessa kvinnors berättelser samlas i.

Peter Du Rietz, intendent på Tekniska museet i Stockholm, berättade om ett projekt där de samlat in berättelser från nyanlända i Sverige om vad smartphones och mobilt internet betytt för dem under deras flykt. I projektet, som nu visas i utställningen *I'm Alive – mobil teknik och liv och död*, har de samarbetat med både organisationer, initiativ och privatpersoner, bland annat Sverige för UNHCR och Maritime Organization for Follow-up and Rescue.⁴⁹ Vad jag tycker att projektet *I'm Alive* visar är att genom att välja ett sammanhang går det att upptäcka andra samhällsrelaterade aspekter. Sammanhanget blir, förutom att ge direkta upplevelser från människors egna kontexter, en lins att se världen genom vilket belyser andra sammanhang och uppfattningar i tiden.

Sammanfattningsvis är det intressant för oss att fortsätta med vår insamling av ungas minnen för att skapa representativitet i arkivet utifrån ett normkritiskt perspektiv. Vi kan ta hjälp av sociala medier för att nå ut och skapa möten där unga personer rör sig utifrån sammanhang som är angelägna för dem. Vi kan även möta dem i verkligheten för att ta del av deras perspektiv och för att inspirera dem att själva delta i ett insamlingsprojekt, dels genom att de samlar in egna sociala medier, dels genom att de till exempel skriver om sina erfarenheter. Det visar sig även vara viktigt att diskutera etiska frågor som rör människor på sociala mediernas integritet för att komma fram till hur vi ska förhålla oss till detta i insamling och bevarandesammanhang.

En möjlighet att utveckla projektet är att starta en styrgrupp i DOSS för att lyfta frågor om bevarandet av vår digitala samtida. Det visar sig på höstmötet vara en aktuell och brännande fråga från arkiv och museer i Sverige som ställs inför samma frågor som Arkiv Sörmland angående urval, insamling och bevarandenaspekter.

⁴⁸ Martin Berg, Netnografi.

⁴⁹ Tekniska Museet, *I'm Alive – mobil teknik på liv och död*.

4. Arkivpedagogiskt möte

4.1 Arbetsprocessen

Vi upprättade kontakt med Rikard Friberg von Sydow, lektor vid institutionen för historia och samtidsstudier och kom överens om att vi skulle komma till Södertörns högskola för att berätta om projektet för en klass i arkivvetenskap A. Vid samma tillfälle kunde vi även göra en insamling till projektet om vi ville. Den 29 november åkte jag tillsammans med Annika Bergsland till Södertörn och träffade 20 studenter. Efter att vi berättat om projektet höll vi en workshop med dem där de först fick svara skriftligt på tre frågor individuellt och sedan diskutera frågorna i grupper. Vi deltog i diskussionerna och sammanfattade sedan de viktigaste svaren på tavlan. De som ville fick sedan lämna in sina svar till oss. Svarsfrekvensen var hög, vi fick in 18 svar, och engagemanget var stort under den här träffen. Det var en fördel att åka tillsammans till Södertörns högskola eftersom våra kunskaper dels om projektet, dels om undervisning och arkivvetenskap kompletterade varandra.

4.2 Resultatet

Vad skulle vara intressant att långtidsbevara med tanke på ungas digitala kommunikation och minnen?

Några svarade att det kunde vara intressant att spara från de etablerade sociala medierna då de har många användare och har haft en för sammanhanget lång kontinuitet. Många svarar att det också skulle vara intressant att spara flera olika sorters sociala medier. Dels för att kunna visa hur och varför de används men även för att kunna jämföra med hur det var innan den digitala boomen av sociala medier kom någon gång på 1990-talet, som ett samtidsdokument av i dag. Dels för att flera medier skulle ge röst åt många olika personer. Att följa olika åldersgrupper var också ett förslag.

En annan ståndpunkt som delades av de flesta var att samla in ett material kring specifika händelser och på så vis fånga samtiden i ett sammanhang. Det skulle även kunna göra det möjligt att studera materialet kring olika teoretiska perspektiv om insamlingen görs brett och fångar många individers kommunikation. Det visar även hur människor förhåller sig till det inträffade vilket ger information om vår tids uppfattningar om en rad olika samhällsyttringar. En möjlighet är att fokusera på det som skapar debatt.

Vidare fanns idén att följa individer, dels kända personer (eller organisationer), dels privatpersoner, över en längre tidsperiod för att till exempel kunna undersöka hur inställningen till dessa personer förändras över tid. Exempel på personer att följa var toppbloggare och andra virala privatpersoner som genom sociala medier får sina röster hörda. I kontrast till detta var förslaget att samla in ett material kring unga som väljer att inte använda sociala medier, något som går i linje med uppfattningar från studenterna att genom insamlingen fånga ungas erfarenheter och upplevelser av sociala medier, vilket de tyckte var bevarandevärt.

Hur kan vi göra materialet begripligt för eftervärlden?

För att göra materialet begripligt tyckte många att det var en bra idé att göra intervjuer och be deltagare att skriva dagböcker om sin användning och beskriva hur de använder sociala medier. De personliga erfarenheterna är viktiga för förståelsen av kommunikationen som finns där men även hur sociala medier fungerar praktiskt och kulturellt, hur går det till exempel till när man "like:ar" och vad är okej att skriva var. Ett exempel var att följa ett "arkiv" på sociala medier och samtidigt be dem föra dagbok och göra intervjuer med dem och deras följare.

Det kan även vara viktigt att samla in från sociala medier över en längre tid så att det inte bara blir en beskrivning utan att det går att se en längre utveckling. Sammanhangen ses som viktiga för att göra materialet begripligt och det kan göras genom statistik, urval som ålder, år, teman eller i förhållande till händelser i världen.

Vad skulle vara en intressant fortsättning för projektet?

Frågor som rör bevarandefrågor och juridiska frågor är en given fortsättning på projektet, men även att fortsätta göra intervjuer och engagera deltagare att skriva dagböcker genom att åter försöka knyta gymnasieklasser till projektet.

Andra frågor som togs upp var att hitta sätt att göra materialet tillgängligt för allmänheten, att förtydliga syftet och möta unga på sociala medier samt att även tydliggöra vilket syfte insamlingen har för "offentligheten".

Sammanfattningsvis skulle det vara intressant att samla in ett material från etablerade medier och från andra sociala medier för att ge röst åt olika personer och för att kunna följa dem under en tid. Det är även intressant att fokusera på olika sammanhang eller på olika personer och följa dem under lång tid för att till exempel få med samhällskontexten.

För att göra materialet begripligt ses erfarenheter och upplevelser som viktiga att samla in i form av dagböcker och intervjuer.

Projektet behöver i framtiden se över juridiska och bevarande frågor liksom fokusera på ett snävare syfte och möta unga på sociala medier.

5. Juridiska frågor om teknik och insamling av digital kommunikation

5.1 Arbetsprocessen

För att få en ingång till de juridiska frågor som vi behöver ta ställning till kontakter vi fyra jurister. Först kontakter vi en förbundsjurist på SKL (Sveriges kommuner och landsting) med inriktning mot arkivjuridik men då de enbart vänder sig till kommuner och landsting kan de inte hjälpa oss. Därefter kontaktas en professor i rättsinformatik på Stockholms universitet och en jurist på MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) med brev via mejl. Trots återkoppling får vi inget svar. På MSBs och SKLs hemsida finns en del information som kan vara intressant för projektet, liksom på Digisams hemsida. Digisam är ”ett samordningssekretariat för digitalisering, digitalt bevarande och digitalt tillgängliggörande av kulturarvet” och blir inom kort en del av Riksantikvarieämbetet.

Efter DOSS höstmöte kontakter vi Catharina Ekdahl som är juridiskt utredare på Digisam och som föreläste om **Fotografirelaterad juridik med fokus på upphovsrätt, integritetsskydd och fria licenser (cc)**. Det finns en möjlighet för oss att anlita Catharina som juridisk konsult efter årsskiftet.

LDB Centrum beskriver svårigheterna med de juridiska frågorna kring insamling av sociala medier, något som även beskrivs av IIPC. Vi blir hänvisade till Statens medieråd som i sin tur hänvisar oss vidare till Datainspektionen.

Sammanfattningsvis kan man säga att arbetet med att få grepp om de juridiska ställningstaganden som projektet står inför fortsätter under våren 2017, då med insikter från förstudien och en påtänkt fortsättning av projektet. Med den kunskapen hoppas jag att kontakten med jurister kan fungera bättre eftersom det då kommer vara lättare att ställa direkta frågor angående juridiska spörsmål kring hur vi bland annat ska hantera integritet, upphovsrätt och personuppgifter.

6. Strategier för urval, insamling och långtidsbevarande av online-material

Strategier för långtidsbevarande

Att välja ett online-material för långtidsbevarande kräver strategier. LDB-Centrum har utformat en lista över frågeställningar att ta i beaktande inför ett bevarandeprojekt av webbsidor. Frågorna hjälper oss till ett medvetet och ansvarsfullt insamlingsarbete och kräver att vi noga utvärderar, analyserar och utreder dem för att det ska bli långsiktigt. Frågorna är:

- Varför ska webbplatsen bevaras, i vilket syfte?
- Vilka krav ställs på bevarandet?
- Vad ska bevaras?
- Vad ska inte bevaras, vilka begränsningar ska gälla? Vem ska använda det lagrade materialet?
- På vilket sätt ska det tillgängliggöras?
- Hur ofta ska insamlingen göras?
- Vid vilka tidpunkter är det lämpligast att samla in webbsidorna?
- Hur skall insamlingen göras, med vilken metod?
- Hur ska filerna insamlas, i vilka format och med vilka programvaror?
- På vilka lagringsmedium ska filerna lagras?
- Hur säkerställs bevarande på lång tid?⁵⁰

Att svara på dessa frågor kräver tid och kunskap varför det känns angeläget att påminna om att LDB Centrum kan hjälpa Arkiv Sörmland med de här frågorna under projektets gång. Som rapporten visar finns även möjlighet att samarbeta med andra kunniga på området, bland annat i samarbete med Folkrorelsearkivet i Uppsala, Uppsala universitet och Södertörns högskola.

Strategier för insamling av digitala kulturarv

UNESCO/PRESIST presenterar i *Guidelines for the selection of digital heritage for longterm preservation*, strategier för insamling av digitala kulturarv vilka kan väljas enskilt eller bestå av en blandning av tillvägagångssätt. Av allt att döma bör arkivets befintliga tillvägagångssätt till det digitala tas i beaktning när urvalet görs. För Arkiv Sörmlands del innebär det att skapa ett tillvägagångssätt för att ta emot digitala material eftersom detta inte gjorts tidigare. UNESCO/PRESISTs metoder för att välja digitala kulturarv är uppdelad i tre tillvägagångssätt:

Omfattande insamling är när allt material som skapats kring ett givet ämne, geografisk region eller tidsperiod samlas in. Metoden kräver ett extremt snävt fokusval eller framför allt stora resurser och är kanske inte den bäst lämpade för projektet eftersom Arkiv Sörmland saknar långsiktiga resurser för att samla in och bevara stora mängder digitalt material.⁵¹ Ett e-arkiv kräver resurser för kontinuerligt underhåll förutom resurser för uppbyggnad varför det kan vara en god idé att samarbeta med andra arkiv för att dela kompetens och hitta gemensamma lösningar även vid ett mindre insamlingsarbete.⁵²

Representativ insamling är ett urval baserat på att ge en representativ bild av ett problemområde. Metoden används till exempel när möjligheten att göra en omfattande samling är begränsad och skulle

⁵⁰ LDB Centrum, Varför arkivera Webben?

⁵¹ Jfr. UNESCO/PRESIST s. 7

⁵² Jfr. SKL 2011.

kunna vara intressant för Arkiv Sörmland. I dag har arkivet 170 föreningar som medlemmar och 43 företag som deponenter och/eller medlemmar. En representativ insamling kunde göras av ett urval baserat på företagsformer och företagsinriktningar som är vanligt förekommande i Sörmland men som i dag inte finns bevarade i arkivet. Unga företagare liksom småföretag är exempel på grupper som inte finns representerad hos Arkiv Sörmland. Utifrån den sammanställning över företag och föreningar som finns på arkivet kan vi utvärdera vad som ryms inom arkivets väggar och vad som saknas för att sedan se vilka möjligheter som finns att göra kompletteringar. Här ställs till exempel nya krav på att nå nya medlemmar samt att kunna ta emot digitalt material.⁵³

Urvalsinsamling är ett urval baserat på specifika kriterier som sätts upp av professionella inom kulturarvssektorn. Kriterier kan vara ett ämne, specifika skapare till material online eller specifika typer av digitala format. Metoden skulle till exempel kunna vara betydelsefull för projektet och ge kunskaper och insikter om vilka metoder Arkiv Sörmland vill använda i framtiden eftersom det skulle bli ett sätt att pröva vilka resurser arkivet har att samla in och långtidsbevara digitala kulturarv. Exempel på urval som kommit fram i förstudien är att utgå från olika sociala medier snarare än ett socialt media eftersom unga personer använder flera medier ofta på ett sammanvävt sätt. Ett annat urval är att utgå från sammanhang som berör deltagare på olika sätt och vis, det kan vara samhällsomvälvande händelser eller sådant som för samman individer på en privat arena men framför allt kanske det ska handla om sådant som unga personer själva får välja att samlas kring.⁵⁴

Fyra tillvägagångssätt för att ta beslut om långtidsbevarande av digitalt kulturarv

I år (2016) publicerade UNESCO/PERSIST (Platform to Enhance the Sustainability of the Information Society Transglobally) riktlinjer för urvalsbedömning av digitala kulturarv för långtidsbevarande.⁵⁵ Där presenterar de strategier för att samla in digitala kulturarv⁵⁶ och utvecklandet av sökkriterier för enskilda institutioner.⁵⁷ Jag föreslår att Arkiv Sörmland gör en bedömning utifrån dessa riktlinjer för att ta ställning till hur vi vill arbeta med digitala kulturarv i framtiden.

UNESCO/PERSIST har utformat ett tillvägagångssätt i fyra steg som kan fungera som hjälp för Arkiv Sörmland i urvalsprocessen. Steg ett är **identifikation**, steg två är **juridiskt ramverk**, steg tre är **tillämpning av urvalskriterier** och steg fyra är **beslut**. Varje steg innehåller ett antal frågor och förhållningssätt som kan appliceras på projektets insamlade material. Besluten ska sedan dokumenteras så att vi kan gå tillbaka kontinuerligt för att säkerställa att stegen är aktuella och användbara.⁵⁸

Identifikation

Här identifierar vi det material som vi vill utvärdera. Vi skriver titel, skapare, härkomst, omfattning och villkor, tar reda på vilken sorts metadata⁵⁹ som finns tillgänglig och hur mycket metadata det rör sig om. Därefter funderar vi på hur komplext projektet är och avgör vilket värderingssätt som behövs för att jämföra materialet med andra material.

⁵³ Jfr. UNESCO/PERSIST s. 8

⁵⁴ Jfr. UNESCO/PERSIST s. 8f

⁵⁵ The UNESCO/PERSIST Guidelines for the selection of digital heritage for longterm preservation (2016).

⁵⁶ Med digitalt kulturarv menas det arv som är sammansatt av datorbaserade material, som antingen är skapade digitalt eller består av andra material som blivit digitaliserade, som kommer från olika delar av samhället och som vi aktivt vill bevara för att kunna tillgängliggöra det över tid. Se UNESCO/PERSIST s. 16

⁵⁷ UNESCO/PERSIST s. 7 till 11

⁵⁸ Jfr. UNESCO/PERSIST s. 9 till 11

⁵⁹ Med metadata menas den information som beskriver, förklarar, lokaliserar eller på annat sätt gör det enklare att förstå, använda, kontrollera eller bevara till exempel informationsresurser över tid. Se UNESCO/PERSIST s. 16

Juridiskt ramverk

I den juridiska delen tilltar vi på om arkivet har laglig skyldighet att bevara materialet, om vårt mandat eller policy för digitalt bevarande och/eller insamlingsutveckling kräver att materialet bevaras. Om svaret är ja behöver arkivet inte gå igenom de övriga två stegen.

Tillämpning av urvalskriterier

Har vi varken laglig skyldighet eller krav från arkivets mandat eller policy att samla in och bevara materialet kan materialet utvärderas genom tre urvalskriterier för att se om vi ska bevara det. Kriterierna behöver inte ses över i någon särskild ordning och utgörs av följande teman **betydelse**, **hållbarhet** och **tillgänglighet**.

Betydelse

Det här kriteriet handlar om materialet är värt att långtidsbevara och vi behöver ta ställning till om det har kulturella, historiska och sociala värden som är av betydelse för det samhälle som arkivet tjänar som till exempel forskare eller civilsamhället. Vi behöver även ta ställning till hur nära de här värdena ligger arkivets uppdrag och mandat eller om arkivets uppdrag och mandat påverkas av vad materialet representerar, dess unika särart eller härkomst. Vilka kan påverkas om materialet inte samlas in? Om materialet är bevarandevärt i relation till arkivets uppdrag kan vi överväga att bevara det.

hållbarhet

Hållbarhetsaspekter som är viktiga att gå igenom handlar om arkivet har tillräckliga resurser för att långtidsbevara materialet, om arkivet har teknisk kapacitet att läsa, migrera och bevara digitala material, om det krävs specifika rättigheter för att överföra och migrera materialet till olika filformat och "fysiska bärare". Andra aspekter handlar om det finns tillräcklig metadata för att få tillgång till och bevara materialet samt om arkivet kan göra det tillgängligt för forskning och andra användningsområden. Om svaret är nej kan vi överväg att inte bevara materialet.

Tillgänglighet

Vi behöver undersöka om detta digitala kulturarv finns hos andra kulturarvsinstitutioner eller om arkivet är det enda att bevara just det materialet. Kommer materialet till mest nytta och användning hos Arkiv Sörmland? Är vi det bäst lämpade stället att bevara och tillgängliggöra det här materialet? Om svaret är nej kanske det är bättre att en annan institution bevarar materialet men de övriga kriterierna behöver vägas in i beslutet.

Beslut

Slutligen sammanställer vi alla uppgifter och baserar beslutet på de resultat vi fått fram.

Ställningstaganden inför framtiden – möjligheter och begränsningar

Utifrån Materialet

För att nå unga kan viktiga sociala medier vara Facebook, Instagram och Snapchat men även Bloggar och Youtubekanaler. De här sociala medierna ser jag också som de mest intressanta att bevara dels för att de är de mest använda, dels för att de används sammanvävt med varandra och med människors vardagsliv och upptar mycket av unga människors liv. Ett resultat i förstudien är att det kan vara mycket tidskrävande att hitta personer som är intresserade av att delta i studien. Kanske skulle en annan metod varit mer fruktsam, som att träffa dem på sociala medier.

Jag tänkte nu presentera några aspekter som jag tycker kan vara viktigt att ta hänsyn till i en insamling.

En aspekt är hur de olika sociala medierna ger olika berättelser eftersom de används på så olika sätt på grund av sin teknik men även på grund av att olika grupper använder dem olika. Hur ska vi förhålla oss till kortvariga medier och "eviga" medier när vi väljer vad vi ska samla in? Kan vi bevara från

Snapchat utan att förstöra känslan av att få vara sig själv? När vi samlar in ett material är vi med och skapar det, hur påverkas materialet av det? Vilka berättelser finns representerade i flödet på Facebook i förhållande till andra sociala medier? I vilka sammanhang är berättelserna skapade?

En annan aspekt är hur unga personer förhåller sig till det privata och offentliga när de är ute på sociala medier, hur detta skapar olika förhållningssätt på olika medier. Hur behöver vi förhålla oss till att det offentliga i vissa fall även är privat när vi samlar in ett material från sociala medier?

En tredje aspekt är hur sociala medier skapar en känsla av beroende men även känslor som stress och prestationsångest, vilket inverkar starkt på ungas vardag, något som de skapar strategier för att motverka och/eller hantera. Hur kan vi få med de här förhållningssätten till att vara på sociala medier, som används varje dag och är en stor del av unga människors liv? Förstår vi sammanhangen på sociala medier i framtiden utan att veta mer om förhållningssätten till det som sker där?

En fjärde aspekt är den mellan det analoga och det digitala som egentligen är sammanvävt. Behöver vi samla in från den verkliga världen också för att nå sammanhangen som medierna skapas i?

Utifrån tekniker och projekt för insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation

Vi kan använda oss av programvara som är open source för att samla in ett material från sociala medier men det kräver teknisk kunskap. Det finns svårigheter i att samla in från till exempel Facebook eftersom de ändrar sin struktur för att göra det svårare att ladda ner deras sidor. Här behöver vi teknisk och juridisk hjälp för att lösa en insamling på detta populära media. Hjälp har vi möjlighet att få från flera håll, dels från LDB Centrum, dels i samarbetet med DigiFacket och Uppsala universitet, Södertörns Högskola och Folkrelsearkivet i Uppsala. För långtidsbevaring kan vi kontakta Formpipe som är etablerade i detta område.

Utifrån samtidsdokumenterande projekt

Insamlingen av ungas digitala kommunikation och minnen är ett viktigt arbete för att skapa representativitet hos Arkiv Sörmland men även i ett större perspektiv då ungas minnen riskerar att falla utanför framtidens historiekunskap. Genom att starta en styrgrupp i DOSS får vi möjlighet att utveckla projektet tillsammans med andra samtidsdokumenterande yrkesgrupper och får in perspektiv och kunskap från flera håll. Viktiga kunskaper som vi har med oss från höstmötet är vikten av att samla in olika berättelser, att bjuda in deltagare i insamlingsprocessen så att de kan vara med och forma det insamlade materialet samt att det ger resultat att använda sociala medier för att nå ut till deltagare.

Utifrån mötet med Arkivstudenterna

Vi tar med oss mycket från mötet med arkivstudenterna, mycket för att det är fantastiskt givande att ta in klasser för att diskutera projektet och utveckla det. Jag håller med studenterna i deras analyser att samla in ett material utifrån etablerade medier men även andra sociala medier för att ge röst åt olika unga personer samt att fokusera på olika sammanhang och ungas erfarenheter och upplevelser.

Jag håller även med studenterna i att vi behöver skapa specifika syften med insamlingen och här tror jag att en dialog med unga och vad de tycker är intressanta teman att bevara kan hjälpa oss mycket.

Utifrån juridiska ställningstaganden

Svårigheterna med att få kontakt och information om vilka juridiska frågor som är viktiga när vi ska samla in och bevara digital kommunikation handlar kanske inte bara om att det är svårt med kommunikationen i sig utan även om att området kring digitalt bevarande är svårt juridiskt. Det blir inte minst synliggjort i samtal med LDB Centrum. Med denna kunskap hoppas jag ändå att förstudiens resultat kan hjälpa Arkiv Sörmland att ställa riktade frågor till jurister och kanske därmed lättare få svar.

7. Avslutning

Förstudien gjordes utifrån fem ingångar. Ett material har samlats in om ungas upplevelser och användning av sociala medier. Tekniska möjligheter och projekt om insamling och långtidsbevarande av digital kommunikation har gjort det möjligt för Arkiv Sörmland att i framtiden välja en teknik för att samla in från sociala medier samt få kunskapsutbyte från kunniga på området. Vi har även tagit till oss insikter och metoder från andra samtidsdokumenterande projekt genom att delta på DOSS (Dokumentation av samtida Sverige) höstmöte samt från en klass i Arkivvetenskap på Södertörns Högskola. Att få svar på vilka juridiska ställningstaganden vi behöver ta ställning till har visat sig vara svårt varför det arbetet fortsätter i projektets nästa skede.

I nästa skede ska projektet lösa följande uppgifter.

- Kommande etapper behöver förberedas, till exempel genom att gå igenom strategierna för urval, insamling och långtidsbevaring.
- En webbsida ska skapas, förslagsvis på Facebook.
- En modell för insamling och bevarande ska skapas.
- Skapa tre referensgrupper med ungdomar.
- Arkivpedagogiskt spår
- Ökad kunskap hos ungdomar hur de kan arkivera och använda arkiven.
- Knyta projektet till arkivutbildningen på Södertörn igen
- Rapportskrivande, steg för steg. Metodutveckling riktad till ungdomar.
- Arkivpedagogik, lära ungdomar arkivera sina minnen.
- Digitalisera foton för tillgängliggörande.
- Bevara bloggar (föreningar?) och annat material knutet till sammanhang som vi valt
- Omvärldsbevakning, nationellt och internationellt
- Juridiska frågor – en fördjupning och specificering utifrån valda tekniker

Referenser

Litteratur

Digisam (2014). Digitalt bevarande vid kulturarvsinstitutioner. Nulägesanalys och framtida behov. Elektroniskt:

http://www.digisam.se/images/docs/rapporter/Digitalt%20bevarande%20vid%20kulturarvsinstitutioner_nulagesanalys%20och%20framtida%20behov.pdf

Kempe, Lotta & Geijer, Lennart (2016). *Internetguide #8, Skriva för webben*. Tredje upplagan. IIS internetguide. Elektronisk: https://www.iis.se/docs/Att_skriva_for_webben_.pdf

Krusberg, Pernilla & Wikell, Staffan (2010). Sociala medier och handlingsoffentligheten. Sveriges Kommuner och Landsting. Elektronisk:

<http://skl.se/download/18.547ffc53146c75fdec0ef1b6/1405429253387/skl-juridisktpm-socialamedier.pdf>

Niederée, Claudia (2015). *Learning from Human Memory: Managed Forgetting and Contextualized Remembering for Digital Memories. Proceedings from the 5th International Workshop on Semantic Digital Archives* (SDA 2015). Elektronisk: Ceur-ws.org/Vol-1529/paper1.pdf

NeDiMAH (2015). *Beyond the Digital Humanities. Final Network event May 5th 2015*.

<http://nedimah.eu/sites/default/files/nedimah-booklet-final-copy-v11-for-web.pdf>

UNESCO/PERSIST Content Task Force (2016). Guidelines for the selection of digital heritage for longterm preservation. Elektronisk: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/cultural-heritage/documents/persist-content-guidelines.pdf>

SKL (2010). E-förvaltning och informationshantering. Att hantera, bevara eller gallra elektroniska handlingar. Elektronisk: file:///C:/Users/Användaren/Downloads/id1020_e-frvalning%20och%20informationshantering.pdf

Artiklar

Företagaren

Manns, Per & Sund, Malin (?). "Sveriges mest lovande unga företagare. Stor lista: 103 unga idéer" I Företagaren. <http://www.foretagarna.se/foretagaren/guider/103-unga-ideer/> Hämtat 2016-11-08

SvD

Olsson, Jeffery, Miriam (12 augusti 2013). SvD Näringsliv "Fejden bakom succeappen Snapchat": <http://www.svd.se/fejden-bakom-succeappen-snapchat> Hämtat 2016-10-26

Skolverket

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/kallkritik/socialamedier/fakta>

Webbplatser

Archive-IT, Blogg: <https://archive-it.org/blog/> Hämtat 2016-12-13

CLARIN in a nutshell: <https://www.clarin.eu/content/clarin-in-a-nutshell> Hämtat 2016-10-31

DARIA-EU: <http://www.dariah.eu/> Hämtat 2016-10-31

DARIA-EU, Sweden: <http://www.dariah.eu/about/ourpartners/sweden/country-profile> Hämtat 2016-10-31

- DigiFacket, om projektet: <http://www.statsvet.uu.se/forskning/Forskningsprojekt-med-egna-webbplatser/Fackf%C3%B6reningsr%C3%B6relsens-digitala-omvandling/Om+projektet/> Hämtat 2016-10-26
- Digisam, Pilotprojekt om lagring: <http://www.digisam.se/tag/digitalt-bevarande/> Hämtat 2016-12-14
- Digisam, SWE-CLARIN: <http://www.digisam.se/clarin/> Hämtat 2016-12-13
- Fackföreningsrörelsens digitala omvandling, Nyheter 27 juni 2016: <http://www.statsvet.uu.se/forskning/Forskningsprojekt-med-egna-webbplatser/Fackf%C3%B6reningsr%C3%B6relsens-digitala-omvandling/> Hämtat 2016-10-26
- ForgetIT PDF-broschure http://www.forgetit-project.eu/fileadmin/fm-dam/downloads/2013-05-24_forgetit_broschure.pdf Hämtat 2016-10-28
- Formpipe, Om Formpipe: <http://www.formpipe.com/sv/Om-Formpipe/> Hämtat 2016-12-14
- Fortlax, Fortlax tjänster: <http://www.fortlax.se/tjanster/> Hämtat 2016-12-14
- Humlab, Om oss: <http://www.humlab.umu.se/sv/om-oss/vaar-verksamhet/> Hämtat 2016-12-13
- Humlab, NeDiMAH: <http://www.humlab.umu.se/sv/forskning-utveckling/avslutade-projekt/nedimah/> Hämtat 2016-10-31
- Institutet för språk och folkminnen, Berätta för oss, Alla hjärtans dag 14 februari: <http://www.sprakochfolkminnen.se/folkminnen/beratta-for-oss/alla-hjartans-dag.html> Hämtat 2016-11-09
- Institutet för språk och folkminnen, Berätta för oss: <http://www.sprakochfolkminnen.se/folkminnen/beratta-for-oss.html> Hämtat 2016-11-09
- Internet Archive, About Internet Archives: <http://archive.org/about/> Hämtat 2016-12-13
- Internet Archive, WaybackMachine: <https://archive.org/web/> Hämtat 2016-12-13
- Kungliga biblioteket (KB), Svenska webbsidor – Kulturarw³: <http://www.kb.se/om/projekt/svenska-webbsidor---kulturarw3/> Hämtat 2016-12-13
- LDB Centrum, Att samla in webbsidor: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Bibliotek/Webb/Att-samla-in-webbsidor-1.43301> Hämtat 2016-12-14
- LDB Centrum, CAST i ny ägo: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Vara-projekt/Cast/CAST-i-ny-ago-1.130515> Hämtat 2016-10-28
- LDB Centrum, bakgrund: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Om-oss/Bakgrund> Hämtad 2016-10-28
- LDB Centrum, CAST Arkitektur: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Vara-projekt/Cast/Arkitektur-1.85343> Hämtat 2016-12-14
- LDB Centrum, ENSAM: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Vara-projekt/ENSAM/ENSAM-1.62016> Hämtat 2016-10-31
- LDB Centrum, Nyttan av Cast: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Vara-projekt/Cast/Nyttan-av-CAST-1.84217> Hämtat 2016-12-14

- LDB Centrum, Om filformatet WARC: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Bibliotek/Webb/Om-filformatet-WARC-och-verktyg-for-formatet-1.67311> Hämtat 2016-12-14
- LDB Centrum, Om oss: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Om-oss> Hämtat 2016-10-28
- LDB Centrum, Om CAST: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Vara-projekt/Cast> Hämtat 2016-10-28
- LDB Centrum, Pågående projekt: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Vara-projekt> Hämtat 2016-10-28
- LDB Centrum, Varför arkivera webben?: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Bibliotek/Webb/Varfor-arkivera-webben-1.43256> Hämtat 2016-12-02
- LDB Centrum, Webb crawling- verktyg: <http://www.ltu.se/centres/Centrum-for-langsiktigt-digitalt-bevarande-LDB/Bibliotek/Webb/Webbcrawling-verktyg-1.43252> Hämtat 2016-12-14
- NeDiMAH, Welcome to NeDiMAH: <http://www.nedimah.eu/> Hämtat 2016-10-31
- NeDiMAH, Workgroups: <http://www.nedimah.eu/workgroups> Hämtat 2016-12-13
- NetarchiveSuite:
<https://sbforge.org/display/NAS/NetarchiveSuite;jsessionid=19D722BD3A77587399D2EFC622363704> Hämtat 2016-10-26
- Preserva, Arkivsystem: <http://www.preserva.se/arkivsystem/> Hämtat 2016-10-28
- Preserva, Bevarande av webb: <http://www.preserva.se/bevarande-av-webb/> Hämtat 2016-10-28
- Preserva, Övriga tjänster: <http://www.preserva.se/ovriga-tjanster/> Hämtat 2016-10-28
- Skolverket, Multimodal teori stärker elevers meningsskapande:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/spraklig-kompetens/undervisning/multimodal-teori-starker-elevers-meningsskapande-1.229246> Hämtat 2016-10-31
- Snapchats hemsida: <https://www.snap.com/sv-SE/> Hämtat 2016-10-25
- Social Feed Manager, About: <http://gwu-libraries.github.io/sfm-ui/> Hämtat 2016-10-31
- Stockholms läns museum, Bilder för framtiden: <http://www.stockholmslansmuseum.se/projekt/foto/> Hämtat 2016-12-13
- Stockholms läns museum, Samla sociala digitala fotografier:
<http://stockholmslansmuseum.se/projekt/samla-social-digital-fotografi/> Hämtat 2016-12-13u
- Stockholms läns museum, Samtidsbild:
http://www.stockholmslansmuseum.se/projekt/samtidsbild_om/ Och:
<http://www.stockholmslansmuseum.se/faktabanken/samtidsbild/> Hämtat 2016-11-08
- SUNET, Om SUNET: <https://www.sunet.se/om-sunet/> Hämtat 2016-12-14
- Tekniska museet, I'm Alive – mobil teknik på liv och död:
<http://www.tekniskamuseet.se/1/6316.html> Hämtat 2016-12-13

Vad är Snapchat? av Surfa lugnt: <http://surfalugnt.se/uncategorized/2015/vad-ar-snapchat/> Hämtet 2016-10-26